Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

EMN Eiropas migrācijas tīkls LATVIJA

SEZONAS DARBINIEKU NO TREŠĀM VALSTĪM PIESAISTE UN TIESĪBU AIZSARDZĪBA LATVIJĀ

Rīga,
2020. gada jūlijs

Ar Eiropas Savienības Padomes 2008. gada 14. maija lēmumu Nr.2008/381/EK izveidots Eiropas migrācijas tīkls, kura mērķis ir pildīt Eiropas Kopienas un dalībvalstu institūciju informācijas vajadzības, sniedzot aktuālu, objektīvu, uzticamu un salīdzināmu informāciju par migrācijas un patvēruma jomu, tādā veidā atbalstot Eiropas Savienības politikas veidošanu minētajās jomās. Eiropas migrācijas tīklu izmanto arī, lai sabiedrībai nodrošinātu informāciju par šiem jautājumiem. Tīklu veido Eiropas Komisija un dalībvalstu nozīmēti kontaktpunkti. Katrs kontaktpunkts izveido valsts migrācijas tīklu.

Kontaktpunkts sagatavo izpētes darbus, kuru tēmas ir noteiktas attiecīgā gada darba programmā. Izpētes darbu tēmas ir saistītas ar trešo valstu pilsoņu migrācijas jomu.

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kontakti:

Čiekurkalna 1.līnija 1, k-3,

Rīga, Latvija, LV-1026

Tālrunis: +371 67219492

E-pasts: emn@pmlp.gov.lv

Tīmeklis: www.emn.lv

Darba autors:

Stanislavs Lopatinskis, Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta eksperts

Ilva Ieviņa, Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta koordinatore

Eksperti:

Ilze Briede, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Migrācijas nodaļas vadītāja

Svetlana Djačkova, Labklājības ministrijas Darba tirgus departamenta vecākā eksperte

Projekts tika finansēts ar Eiropas Komisijas atbalstu. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autoru uzskatus, un Eiropas Komisijai nevar uzlikt atbildību par tajā ietvertās informācijas jebkuru iespējamo izlietojumu.

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienības Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonds

Saturs

EMT izpētes darba izstrādes pamatojums 3
Sezonas darbinieku profils Latvijā 4
Darba tirgus vajadzības pēc sezonas darbiniekiem.....8
Sezonas darbinieku piesaistīšanas kārtība 9
Sezonas darbinieku aizsardzība un tiesības.....11
Nobeigums 13

Eiropas migrācijas tīkls 2019. un 2020. gadā izstrādā izpētes darbu par sezonas darbinieku piesaisti un viņu tiesībām Eiropas Savienībā. Šim izpētes darbam Eiropas migrācijas tīkla kontaktpunkti sagatavoja informāciju saskaņā ar vienotu anketu.

Sezonas darbinieks — ārzemnieks, kas saglabā savu dzīvesvietu ārpus Eiropas Savienības teritorijas un likumīgi uz laiku uzturas Latvijas Republikā, lai veiktu sezonas rakstura īslaicīgu darbu saskaņā ar vienu vai vairākiem noteikta termiņa darba līgumiem, kuri noslēgti tieši starp minēto ārzemnieku un darba devēju, kas veic komercdarbību Latvijas Republikā.

Imigrācijas likums

EMT izpētes darba izstrādes pamatojums

Sezonas darbs ir pagaidu darba veids, kas saistīts ar noteiktiem gadalaikiem un konkrētām ekonomikas nozarēm, piemēram, lauksaimniecību vai tūrisma nozari. Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs sezonas darbu veic gan ES pilsoņi, gan trešo valstu pilsoņi. Eiropas Komisijas dati liecina, ka ES katru gadu ierodas vairāk nekā 100 000 trešo valstu sezonas darbinieki, un, ņemot vērā, ka dažās dalībvalstīs sezonas darba ņēmēji kļūst par arvien nozīmīgāku darbaspēku, lai apmierinātu darba tirgus vajadzības, viņu tiesību aizsardzībai pēdējos gados tiek pievērsta lielāka uzmanība no ES un valstu politikas veidotāju puses. Kā norāda *Eurofound*, sezonas darbinieki bieži vien ir mazāk aizsargāti nekā pastāvīgie darba ņēmēji attiecībā uz likumīgajām tiesībām, pabalstiem un citiem nodarbinātības nosacījumiem.

Būtisks sasniegums šajā jomā ir 2014. gadā pieņemtā Sezonas darbinieku direktīva (Direktīva 2014/36/EU), kuras mērķis ir atbalstīt migrācijas plūsmu efektīvu pārvaldību šajā īpašajā sezonas pagaidu migrācijas kategorijā un nodrošināt pienācīgus darba un dzīves apstākļus sezonas darbiniekiem, nosakot taisnīgus un pārredzamus uzņemšanas un uzturēšanās noteikumus. Kā arī direktīva nosaka sezonas darba ņēmēju tiesības, vienlaikus nodrošinot stimulus un aizsardzības pasākumus, lai novērstu to, ka pagaidu uzturēšanās kļūst par pastāvīgu. Skaidrāki uzņemšanas noteikumi un darba nosacījumi, kas izklāstīti direktīvā, palīdz novērst sezonas darbinieku ekspluatāciju un aizsargāt viņu veselību un drošību.

Direktīva veicina sezonas darbinieku cirkulāro pārvietošanos starp ES un to izcelsmes valstīm, ieviešot atvieglotu atkārtotas ieceļošanas procedūru turpmākajām sezonām. Kopš direktīvas pieņemšanas dalībvalstīm vairs nav atļauts ieviest paralēlas valsts shēmas sezonas darbinieku uzņemšanai. Tomēr dalībvalstis var regulēt uzņemšanas apjomus sezonas darbiniekiem, uz kuriem attiecas direktīva, kā arī tiem, uz kuriem direktīva neattiecas. Tomēr direktīva dalībvalstīm dod zināmu elastību noteikt, kuras nozares ir sezonālas.

Nacionālā ziņojuma mērķis ir sniegt pārskatu par sezonas darbinieku no trešām valstīm profilu un nozarēm, kurās viņi strādā Latvijā (izcelsmes valstis, vecums, dzimums, prasmju līmenis, nodarbinātības nozares utt.). Darbā tiek pētīts, vai Latvijā ir ieviesti pasākumi sezonas darbinieku piesaistīšanai un cik lielā mērā sezonas darbinieki piepilda darba tirgus vajadzības. Trešajā darba daļā tiks apskatīti sezonas darbinieku aizsardzības aspekti.

Sezonas darbinieku profils Latvijā

Latvija 2017. gadā ir pārņēmusi Direktīvu 2017/36/ES par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanas nosacījumiem nodarbinātības kā sezonas darbiniekiem nolūkā[1], veicot izmaiņas Imigrācijas likumā[2], kas dod iespēju darba devējiem nodarbināt trešo valstu pilsoņus līdz sešiem mēnešiem divpadsmit mēnešu periodā, ar iespēju pagarināt nodarbinātības laiku līdz divpadsmit mēnešiem. Darba devēji drīkst nodarbināt sezonas darbiniekus 46 sezonas rakstura darbos[3] – visvairāk sezonas darbinieki tiek nodarbināti nozarēs, kas ir saistītas ar lauksaimniecību, lopkopību, mežsaimniecību, zivsaimniecību.

Attēls Nr.1
Sezonas darbinieku izcelsmes valstis 2019. gads[4]

Gan sezonas darbinieku skaits, gan ģeogrāfiskais ietvars, salīdzinot ar 2018. gadu, 2019. gadā paplašinājās.

SEZONAS DARBINIEKI LATVIJĀ

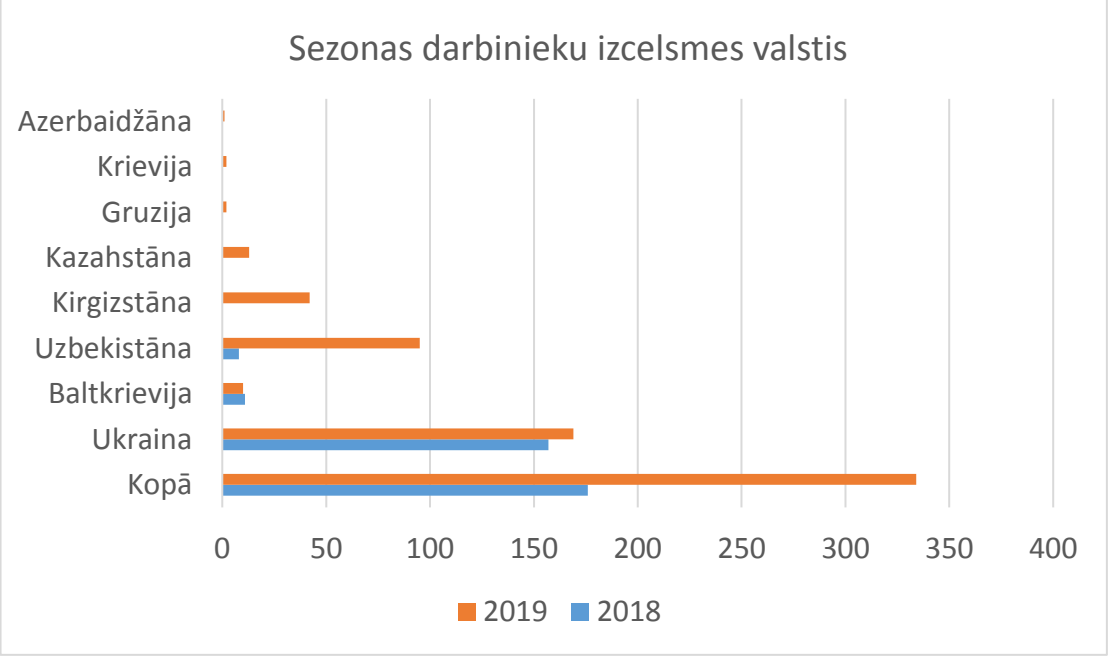
- **Latvija pārņem Direktīvu 2017. gadā**
- **Iespēja nodarbināt 46 veidu sezonas rakstura darbos**
- **Visvairāk sezonas darbinieku ir no Ukrainas**
- **Kaut arī sezonas darbinieku skaits ir samēra neliels, 2019. gadā tas pieauga par 90%, salīdzinot ar 2018. gadu**
- **2019. gadā palielinājās nodarbināto vīriešu īpatsvars; 2018. gadā dzimumu sadalījums bija līdzīgs**

[1] 2014. gada 26. februāra Direktīva 2017/36/ES par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanas nosacījumiem nodarbinātības kā sezonas darbiniekiem nolūkā
[2] Imigrācijas likums, Publicēts: Latvijas Vēstnesis, 169, 20.11.2002.
[3] 2002. gada 25. jūnija Ministru Kabineta noteikumi nr. 272 "Noteikumi par sezonas rakstura darbiem", Latvijas Vēstnesis, 98, 02.07.2002.
[4] Datu avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

Statistika par sezonas darbiniekiem liecina, ka 2018. gadā Latvijā nodarbināti sezonas darbinieki no trim valstīm - Ukrainas, Baltkrievijas un Uzbekistānas, savukārt 2019. gadā sezonas darbinieki Latvijā pārstāvēja 8 valstis - Ukrainu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Kazahstānu, Baltkrieviju, Gruziju, Krieviju, Azerbaidžānu.

Ukrainas pilsoņu pārliecinošais īpatsvars skaidrojams ar to, ka Ukraina tradicionāli ir bijusi valsts, no kuras tiek uzaicināti viesstrādnieki, turklāt Ukrainas pilsoņi var ieceļot Šengenas zonā bez vīzas, un tādējādi sezonas darbinieka vīzas noformēšanas procedūra ir vienkāršāka. Šie dati arī liecina, ka Latvija ir pievilcīga sezonas darbiniekiem no bijušajām Padomju Savienības republiku valstīm, kurās saziņas valoda ir krievu.

Attēls Nr.2
Sezonas darbinieku izcelsmes valstis 2018. - 2019. gados[5]

No 2019.gada janvāra līdz septembrim tiesības uz nodarbinātību piešķirtas 9800 trešo valstu pilsoņiem.[6] Kaut arī sezonas darbinieku skaits ir neliels, salīdzinājumā ar kopējo izsniegto tiesību uz nodarbinātību skaitu, tomēr salīdzinājumā ar 2018. gadu, kad kopā Latvijā tika nodarbināti 176 darbinieki, 2019. gadā sezonas darbinieku skaits strauji pieauga – gandrīz par 90%, sasniedzot 334 personas. 2020. gadā Covid-19 ieviesto ierobežojumu dēļ sezonas darbiniekiem ir ierobežotas iespējas ieceļot Latvijā un saņemt tiesības uz nodarbinātību, tāpēc 2020. gadā sezonas darbos nodarbināto skaita pieauguma temps varētu mazināties. Tomēr dati liecina, ka pēc ārkārtas situācijas

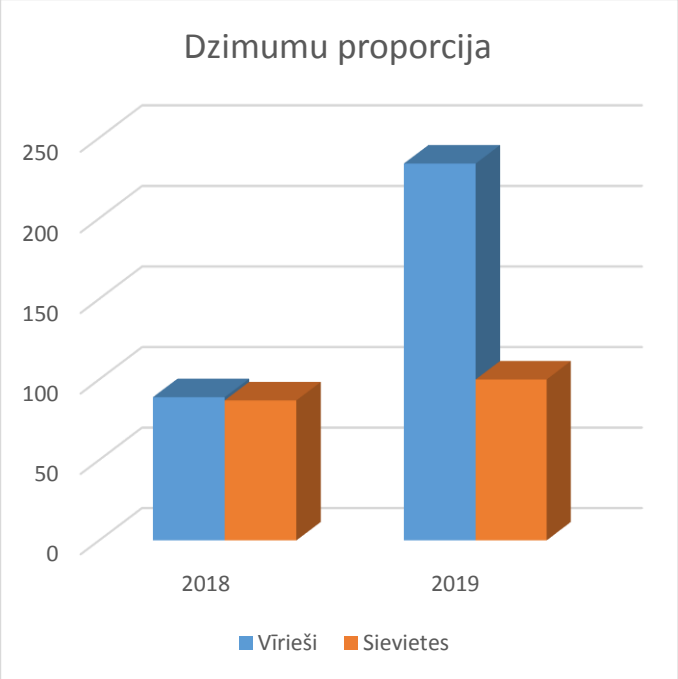
[5] Datu avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
[6] Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidējā un ilgtermiņa prognozēm. Ekonomikas ministrija, 2020.

atcelšanas 10.jūnijā līdz 27.jūlijam atļauju uz sezonas nodarbinātību saņēmuši 278 darbinieki no Uzbekistānas un Ukrainas.

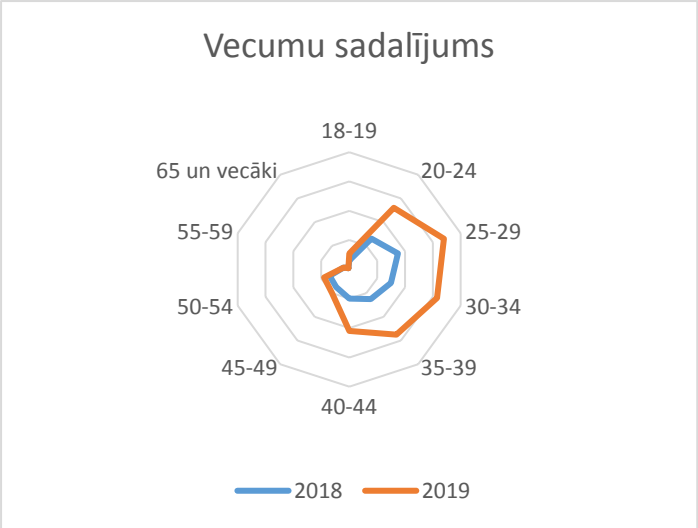
Attēls Nr.3
Dzimumu proporcija 2018.-2019. gados[7]

Dzimumu sadalījums sezonas darbinieku vidū 2018. gadā bija ļoti līdzīgs, tomēr 2019. gadā, sezonas darbinieku skaitam palielinoties, vīriešu pārsvars būtiski pieauga.

2018. gadā 83% sezonas darbinieku tika nodarbināti lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā.

Attēls Nr.4
Sezonas darbinieku vecums 2018. - 2019. gados[8]

Vecuma sadalījums 2018. un 2019. gadā ir samērā līdzīgs. Visbiežāk sezonas darbinieki pārstāv vecuma grupas no 20 līdz 39 gadiem. Visvairāk sezonas darbinieku 2018. gadā Latvijā tika nodarbināti lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā: izsniegtas 147 pirmreizējās tiesības uz nodarbinātību darbam lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā; 20 pirmreizējās tiesības uz nodarbinātību darbam ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē; 7 pirmreizējās tiesības uz nodarbinātību darbam

[7] Datu avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
[8] Datu avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

būvniecībā; 2 pirmreizējās tiesības uz nodarbinātību darbam mākslas, izklaides un atpūtas nozarē.

Atalgojuma apmēru ārvalstu sezonas darbiniekam nosaka Ministru kabineta noteikumi.[9] Ja ārzemnieks vēlas saņemt vīzu un tiesības uz sezonas nodarbinātību, nepieciešamajam finanšu līdzekļu apjomam, jeb darba algai, ko izmaksā darba devējs, ir jābūt ne mazākai par Latvijas Republikā strādājošo mēneša vidējo bruto darba samaksai iepriekšējā gadā (pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2018. gadā – 1004 *euro* bruto alga); ja ārzemnieks tiks nodarbināts kā sezonas darbinieks lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivkopības nozarē, finanšu līdzekļu apjomam ir jābūt ne mazāk par strādājošo mēneša vidējo bruto darba samaksu ārzemnieka paredzamajā nodarbinātības nozarē (2018. gadā - augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības - 847 EUR, mežsaimniecība – 1126 EUR, zivkopība – 860 EUR).

2018. gadā tika piešķirtas 95 tiesības uz nodarbinātību, kas nepārsniedz 90 dienas un 81 uz laiku, kas nepārsniedz 180 dienas.

Sezonas darbinieki visvairāk tiek piesaistīti vasarā un rudenī.

No 2020. gada 1.aprīļa, lai darba devēji varētu nodarbināt trešo valstu pilsoņus sezonas darbos, samaksai par viņu darbu jābūt ne mazākai par 887 eiro augkopībā, lopkopībā, medniecībā, 1183 eiro mežsaimniecībā un mežizstrādē, 932 eiro zivsaimniecībā.

2020.gada 9.jūnijā stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.360 "Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai", kas nosaka kārtību, kādā darba devējs var piesaistīt strādniekus sezonas strādniekus Covid-19 infekcijas ierobežošanas periodā. Trešo valstu pilsoņos var piesaistīt sezonu darbu veikšanā lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, zivkopībā un pārtikas ražošanā. Darba devējam ir jāiesniedz Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrā apliecinājums.

[9] Ministru kabineta noteikumi "Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanas kārtību" (pieņemti 25.04.2015., Prot. Nr. 21 31. §), pieejams https://likumi.lv/ta/id/290808-noteikumi-par-arzemniekam-nepieciesamo-finansu-lidzeklu-apmeru-un-finansu-lidzeklu-esibas-konstatesanu/ skatīts 19.05.2020.

Darba tirgus vajadzības pēc sezonas darbiniekiem

Ekonomikas ministrijas veiktā darba tirgus analīze liecina par to, ka darba tirgus nodrošinājums ar darba spēku ir "pietuvojies piesātinājuma punktam"[10]. Iedzīvotāju novecošanās ietekmē darba tirgus nodrošinājumu ar darba spēku un nespēj nodrošināt pieprasījumu tādās nozarēs kā būvniecība un tirdzniecība, kur 2019.gadā bija novērots darbavietu pieaugums.

Latvijā no 2016. līdz 2019. gadam vērojama sistemātiska darba vietu vakanču skaita palielināšanās. 2019. gada 12 mēnešos reģistrētas **106 397** brīvas darba vietas, kas ir par 17 905 jeb **20 %** vairāk salīdzinot ar 2018. gada 12 mēnešiem, kad reģistrētas **88 492** brīvās darba vietas, kas savukārt ir par **17 150 jeb 24 %** vairāk, salīdzinot ar 2017. gadu.

2019. gadā reģistrēto vakanču skaits pieaudzis par 34%

2018. gadā Nodarbinātības valsts aģentūrā tika reģistrēta **151** vakance sezonas darbiniekiem un **255** – sezonas lauksaimniecības darbiniekiem, bet 2019. gadā (laika posmā no 2019. gada 1. janvāra līdz 23. decembrim) – attiecīgi **195** un **351** vakance. Tādējādi pieaugums ir **34%,** kas liecina, ka darba devējiem pieaug interese un pieprasījums pēc sezonas darbiniekiem. 2018.gadā vislielākais nodarbināto skaita pieaugums bija būvniecībā un lauksaimniecībā.

Covid-19 ietekmē 2020.gadā Latvijas darba tirgū ir novērots bezdarba līmeņa pieaugums, kas var pieaugt līdz 11%.

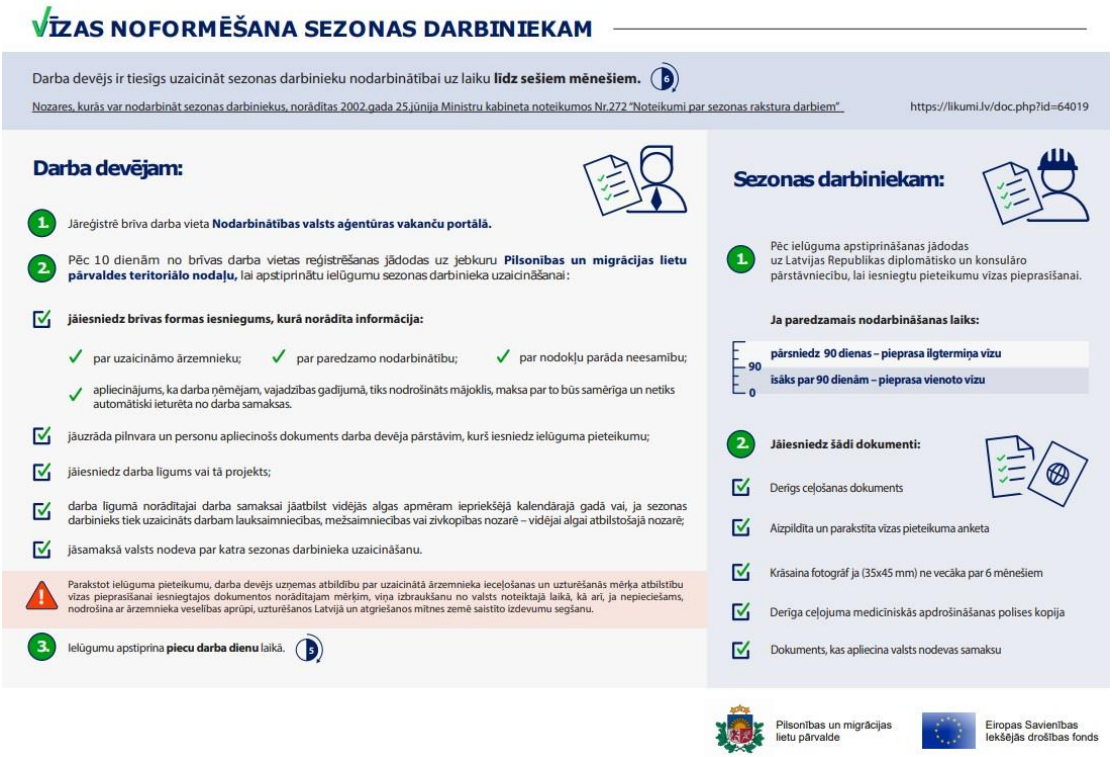
Tomēr kopumā sezonas darbinieku skaits paliek neliels uz kopējā izsniegto tiesību uz nodarbinātību fona: 2018. gadā: 1,6% (176 no 11 222) un 2,2% 2019. gadā (334 no 15 363).

Valstī pastāv viedokļu dažādība attiecībā uz viesstrādnieku piesaistīšanu. Ekonomikas ministrija aicina Latvijas uzņēmējus prioritāri nodarbināt Latvijas iedzīvotājus un dot iespēju nopelnīt tiek, kas Covid-19 ietekmes dēļ zaudējuši darbu. Ekonomikas ministrija

[10] Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidējā un ilgtermiņa prognozēm. Ekonomikas ministrija, 2020.

pauž bažas arī par epidemioloģiskajiem riskiem, ko var radīt ārvalstu darbaspēka piesaistīšana no valstīm ar augstāku saslimstības risku.

Sezonas darbinieku piesaisti veic darba devēji un darba iekārtošanas aģentūras. Valsts institūcijas sagatavo informatīvus materiālus par procedurālajiem jautājumiem sezonas darbinieku piesaistīšanā. Piemēram, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde ir izstrādājusi uzskates materiālu, skaidrojot vīzas noformēšanas kārtību darba devējiem un dokumentu iesniegšanas gaitu sezonas darbiniekiem.[11]

Sezonas darbinieku piesaistīšanas kārtība

Darba devējam, lai nodarbinātu sezonas darbinieku, vispirms ir jāreģistrē brīvā darba vieta Nodarbinātības valsts aģentūras vakanču portālā. Gadījumā, ja uz šo brīvo darba vietu neviens nepiesakās, pēc 10 darba dienām darba devējs vēršas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes teritoriālajā nodaļā, lai apstiprinātu ielūgumu sezonas darbiniekam.

[11] Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, sadaļa “Ieceļošana Latvijā” pieejams https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/pakalpojumi/iecelosana-lv/ (LV), https://www.pmlp.gov.lv/en/home/services/visas-and-invitations/ (ENG), skatīts 19.05.2020.

Parakstot ielūguma pieteikumu, darba devējs uzņemas atbildību par uzaicinātā ārzemnieka ieceļošanas un uzturēšanās mērķa atbilstību vīzas pieprasīšanai iesniegtajos dokumentos norādītajam mērķim, viņa izbraukšanu no valsts noteiktajā laikā, kā arī, ja nepieciešams, nodrošina ar ārzemnieka veselības aprūpi, uzturēšanos Latvijā un atgriešanos mītnes zemē saistīto izdevumu segšanu.

Darba devēja ielūguma apstiprināšana notiek piecu darbdienu laikā, par ko jāsamaksā valsts nodeva – 69 EUR; vīzas pieteikuma izskatīšana aizņem aptuveni 15 darbdienas, jāsamaksā valsts nodeva – Šengenas vīzu kodeksā noteiktā vai, ilgtermiņa vīzas pieprasīšanas gadījumā – 60 EUR.

No brīža, kad darba devējs reģistrē brīvo darba vietu NVA, līdz brīdim, kad sezonas darbinieks saņem vīzu, paiet aptuveni viens mēnesis.

Pēc ielūguma apstiprināšanas jādodas uz Latvijas Republikas diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību, lai iesniegtu pieteikumu ilgtermiņa vīzas pieprasīšanai. Pieprasot vīzu, jāiesniedz šādi dokumenti:

- derīgs ceļošanas dokuments;
- aizpildīta pieteikuma anketa;
- krāsaina fotogrāfija (35x45mm), kas nav vecāka par 6 mēnešiem;
- medicīniskās apdrošināšanas polises kopija;
- dokuments par valsts nodevas samaksu.

Sezonas darbinieku ir iespējams nodarbināt līdz 6 mēnešiem. Ja trešās valsts pilsonis vēlas turpināt sezonas darba tiesiskās attiecības ar to pašu darba devēju vai noslēgt jaunu sezonas darba līgumu ar citu darba devēju, viņš ir tiesīgs, neizceļojot no Latvijas Republikas, pieprasīt jaunu ilgtermiņa vīzu, ja netiek pārsniegts 12 mēnešu uzturēšanās termiņš un jaunas vīzas pieteikums iesniegts ne vēlāk kā trīs darbdienas pirms iepriekšējās vīzas derīguma termiņa beigām. Pieprasot atkārtotu sezonas darbinieka atļauju, darba devēja ielūguma pieteikums tiek izskatīts ātrāk – 2 darbdienu laikā.

Sezonas darbinieku aizsardzība un tiesības

Latvijā nav specifiska regulējuma trešo valstu sezonas darbiniekiem darba tiesiskajās attiecībās. Taču uz sezonas darbiniekiem attiecas Darba likumā[12] noteiktais darba tiesisko attiecību regulējums. Ar personu, kas tiek nodarbināta sezonas rakstura darbos, ir jāslēdz darba līgums uz noteiktu laiku vai uzņēmuma līgums. Gadījumā, ja ar personu tiek noslēgts darba līgums uz noteiktu laiku, uz šo personu ir attiecināmi visi Darba likuma noteikumi, t.i., uz darbinieku, ar kuru noslēgts darba līgums uz noteiktu laiku, attiecināmi tādi paši noteikumi kā uz darbinieku, ar kuru noslēgts darba līgums uz nenoteiktu laiku.

Darba devējam ir obligāti jāslēdz darba līgums ar sezonas darbinieku, kā arī nepieciešamības gadījumā darba devējs nodrošina izmitināšanu un veselības aprūpi sezonas darbiniekam.

Darba devējam ir pienākums iepazīstināt darbinieku ar uzņēmumā spēkā esošo darba koplīgumu un darba kārtības noteikumiem, ciktāl tas attiecas uz paredzētā darba veikšanu, kā arī sniegt citu informāciju, kam ir būtiska nozīme darba līguma noslēgšanā.

Latvijā nav procedūru/mehānismu kas tieši mērķētas sezonas darbinieku situācijas novērošanai, izvērtēšanai un pārbaužu veikšanai. Valsts darba inspekcijas funkcija ir valsts uzraudzības un kontroles īstenošana darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. Valsts darba inspekcijas amatpersonām ir tiesības administratīvi sodīt darba devējus par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā. Sezonas darbinieki, tāpat kā pārējās Latvijā nodarbinātās personas, sūdzību par saviem darba devējiem var Valsts darba inspekcijā.

Sezonas darbinieki nevar kvalificēties bezdarba pabalsta saņemšanai, jo pabalstu atbilstoši likumam "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam"[13] var saņemt persona, kas veikusi sociālās apdrošināšanas iemaksas ne mazāk kā 12 mēnešus pēdējo 16 mēnešu periodā. Tādējādi sezonas darbinieks nevar kvalificēties šī pabalsta saņemšanai, jo tiek nodarbināts līdz sešiem mēnešiem. Tāpat sezonas darbiniekam atalgojumam netiek piemērots neapliekamais minimums, jo saskaņā ar likumu "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"[14], nerezidentiem neapliekamais minimums netiek piemērots, kā arī tiem nav tiesību uz likumā noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem.

[12] Likums "Darba likums", publicēts Latvijas Vēstnesis, 105, 06.07.2001.
[13] Likums "Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam", publicēts Latvijas Vēstnesis, 416/419, 15.12.1999.
[14] Likums "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", publicēts: Latvijas Vēstnesis, 32, 01.06.1993.

Attiecībā uz sezonas darbiniekiem darbojas vispārējā ārzemnieku nodarbinātības kontrole. Darba devējam, nodarbinot trešo valstu pilsoni (līdz piecām personām), kurš nav tiesīgs uzturēties Latvijā, uzliek naudas sodu - fiziskām personām no 210 līdz 500 eiro.[15] Gadījumā, ja darba devējs nelikumīgi nodarbina trešās valsts pilsoni (līdz piecām personām), kurš ir tiesīgs uzturēties Latvijā, tad piemēro naudas sodu no 140 līdz 430 eiro.[16] Gadījumā, ja darba devējs nelikumīgi nodarbina vairāk par piecām personām, kuras ir tiesīgas uzturēties valstī, tad darba devēju soda ar naudas sodu no 430 līdz 700 eiro.

Savukārt Krimināllikums[17] paredz, ka par nelikumīgu nodarbināšanu, ja to izdarījis darba devējs un ja ar to radīts būtisks kaitējums, tiek piemērots sods ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu. Tāpat likums nosaka, ka, ja darba devējs nodarbina personu, kura nav tiesīga uzturēties Latvijas Republikā (ja šī persona ir nepilngadīgais vai nodarbinātas vairāk nekā piecas personas, vai persona nodarbināta īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, vai apzināti nodarbināts cilvēku tirdzniecības upuris), darba devēju var sodīt ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, piespiedu darbu vai ar naudas sodu.

Papildus tam ir paredzēts administratīvais sods, ja uzaicinātājs (fiziska vai juridiska persona) nav informējis noteiktas valsts tiešās pārvaldes iestādes par to, ka vienas vai vairāku uzaicināto personu ieceļošanas vai uzturēšanās mērķis neatbilst vīzas vai uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai iesniegtajos dokumentos norādītajam mērķim.[18]

Sociālās drošības sistēmā pastāv pabalsti (piemēram, valsts ģimenes pabalsts), kuru saņemšanai jāizpilda rezidences prasības. Sezonas darbinieki, atšķirībā no pastāvīgajiem iedzīvotājiem, tās nevar izpildīt.

[15] Likums "Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss", 189.pants, https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss (LV); https://likumi.lv/ta/en/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code (ENG); skatīts 19.05.2020.
[16] Likums "Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss", 189.pants, https://likumi.lv/ta/id/89648-latvijas-administrativo-parkapumu-kodekss (LV); https://likumi.lv/ta/en/en/id/89648-latvian-administrative-violations-code (ENG); skatīts 19.05.2020.
[17] Likums "Krimināllikums", 280.pants, https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums (LV); (ENG); skatīts https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law 19.05.2020.
[18] Grozījumi imigrācijas likumā. – pieejams https://likumi.lv/ta/id/307627-grozijumi-imigracijas-likuma, skatīts 19.05.2020.

Nobeigums

Eiropas Savienībā, ieviešot Direktīvas 2014/36/EU par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanas un uzturēšanās nosacījumiem nodarbinātības kā sezonas darbiniekiem nolūkā prasības, dalībvalstīm nācās izstrādāt tiesību normas migrācijas, nodarbinātības, sociālās nodrošināšanas jomā atbilstoši savas valsts interesēm.

Latvijā sezonas darbi Ministru kabineta noteikumos tika definēti jau 2002. gadā un šajās nozarēs var tikt nodarbināti arī sezonas darbinieki no trešām valstīm.

Pēdējos gados Latvijā tika nodarbināti sezonas darbinieki no Azerbaidžānas, Baltkrievijas, Gruzijas, Kazahstānas, Kirgizstānas, Krievijas, Ukrainas, Uzbekistānas. Ukrainas pilsoņu pārliecinošais īpatsvars skaidrojams ar to, ka Ukraina tradicionāli ir bijusi valsts, no kuras tiek uzaicināti viesstrādnieki, turklāt Ukrainas pilsoņi var ieceļot Šengenas zonā bez vīzas, un tādējādi sezonas darbinieka vīzas noformēšanas procedūra ir vienkāršāka. Šie dati arī liecina, ka Latvija ir pievilcīga sezonas darbiniekiem no bijušajām Padomju Savienības republiku valstīm, kurās saziņas valoda ir krievu.

Visvairāk sezonas darbinieki tika nodarbināti lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā, tādēļ pārsvarā sezonas strādnieki bija 20 līdz 44 gadus veci vīrieši. Vislielākais pieprasījums pēc sezonas darbiniekiem ir vasaras un rudens mēnešos.

Latvija ir izveidojusi tiesisko ietvaru, kas palīdz darba devējam salīdzinoši ātri pieņemt darbā sezonas darbinieku no tiešām valstīm. Ielūguma apstiprināšana aizņem 5 darba dienas un 15 darbadienas aizņem vīzu pieteikuma izskatīšana. Sezonas darbinieks, atbraucot uz Latviju, un likumīgi uzsākot nodarbinātību, ir tikpat pasargāts kā jebkurš cits darba ņēmējs ar darba līgumu.

Tomēr sezonas darbiniekam ir ierobežojumi saņemt sociālos pabalstu, piemēram, bezdarbnieka pabalstu, jo sezonas darbinieks nevar izpildīt kvalificēšanās perioda nosacījumus - nostrādāt 12 mēnešus 16 mēnešu periodā. Tāpat sezonas darbiniekiem nav iespējas noteikt nodokļu atvieglojumus, jo Latvijas tiesību akti nosaka, ka nerezidentiem netiek piemēroti nodokļu atvieglojumi.

Sezonas darbinieku tiesību aizsardzību veic Valsts darba inspekcija, kurai ir tiesības sodīt darba devēju, ja tas pārkāpj sezonas darbinieka tiesības. Papildus ir iesaistīts Valsts ieņēmumu dienests, kas pārbauda, vai darba devējs veic obligātās iemaksas, kā arī Valsts robežsardze veic trešo valstu pilsoņu ieceļošanas, uzturēšanās un nodarbinātības kontroli. Cilvēktirdzniecības gadījumi un citu būtiski pārkāpumi saistībā ar sezonas darbiniekiem Latvijā izpētes darba pārskata periodā nav konstatēti.

Sezonas darbinieku skaits pēdējos divos gados ir pieaudzis – 2018. gadā 176 darbinieki un 2019. gadā 334 darbinieki, kas liecina par strauji pieaugošo interesi no darba devēju un darbā iekārtošanas aģentūru puses, kas veic sezonas darbinieku piesaisti, tomēr kopējais sezonas darbinieku skaits darba tirgū paliek neliels. Šīs faktors arī ietekmē to,

ka atbildīgās valsts institūcijas – Valsts darba inspekcija, Valsts robežsardze un Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pagaidām nenorāda uz izaicinājumiem šajā jomā, kā arī labās prakses piemēri, sakarā ar nelielo skaitu, nav konstatēti.

Ir grūti prognozēt, kā pandēmijas radītās sekas ietekmēs sezonas darbinieku skaita izmaiņas, tomēr var konstatēt, ka šī sfēra pēc ekonomikas atlabšanas varētu piedzīvot izaugsmi, jo 2018.gadā bija nodarbināti par 53% vairāk sezonas darbinieku nekā 2017.gadā, kā arī 2019.gadā sezonas darbinieku skaits gandrīz dubultojās, salīdzinot ar 2018.gadu – pieaugums bija 89%. 2020.gadā, neskatoties uz Covid-19 sakarā ieviestajiem ierobežojumiem, laikā no 2020. gada 10.jūnija līdz 27.jūlijam atļauju iebraukt Latvijā sezonas nodarbinātības nolūkos saņēmuši jau 282 ārvalstnieki no Uzbekistānas un Ukrainas.[19]

Latvijas, tāpat kā citu ES dalībvalstu darba tirgus izjūt trūkumu pēc sezonas darbiniekiem. Atvieglotu noteikumu ieviešana sezonas darbinieku ieceļošanai un nodarbināšanai ir bijis pamats daudzām politiskām diskusijām. Īpašu darbaspēka trūkumu izjūt lauksaimnieku organizācijas, kuras secina, ka vietējo iedzīvotāju ieinteresētība veikt sezonas darbus ir minimāla.

Lai veicinātu darba tirgus vajadzību apmierināšanu, Nodarbinātības valsts aģentūra ir apkopojusi sezonas darbinieku vakances. 2020.gada 25.maijā bija pieejamas 1350 sezonas darbu vakances. Šajā laikā Latvijā bija reģistrēti vairāk kā 76 tūkstoši bezdarbnieku un publicētas 17076 aktuālas vakances.[20]

Lai mazinātu Covid-19 ietekmes sekas un saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likumu, ja ārvalstnieka ierašanās Latvijā ir saistīta ar sezonas darbu veikšanu lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivkopības un pārtikas ražošanas nozarē, netiek piemērota prasība par pašizolāciju darba pienākumu veikšanas laikā, ja personai nav novērojamas akūtas elpošanas ceļu infekcijas pazīmes, personai pēc ierašanās Latvijas Republikā ir veikta laboratoriska izmeklēšana Covid-19 diagnostikai un izmeklējuma rezultāts ir negatīvs. Šo sezonas darbinieku ievešanas nepieciešamība Latvijā komersantu saistību izpildei jāapliecina Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai. Lai darbiniekiem, kuri kvalificējas nosacījumiem, netiktu piemērota 14 dienu pašizolācija dzīvesvietā (mājas karantīnā) darba pienākumu veikšanas laikā, Latvijas komersantam nepieciešams iesniegt apliecinājumu LIAA.

[19] https://www.delfi.lv/news/national/politics/liaa-izsniegusi-darba-atlaujas-672-arvalstniekiem-lielakoties-no-krievijas-baltkrievijas-un-ukrainas.d?id=52334179

[20] Latvijas porthttps://lvportals.lv/skaidrojumi/316627-pat-krizes-situacija-darbiniekus-mekle-ka-ar-uguni-2020